

**TALABALARNI LOYIHAVIY FAOLIYATGA TAYYORLASH METODIKASI
(DIZAYN-LOYIHALASH FANI MISOLIDA)***Raximova Gulnora Elyor qizi**Namangan davlat universiteti tayanch doktoranti*

Annotatsiya. Bugungi kunda oliy ta‘lim tizimida talabalarni loyihaviy faoliyatga tayyorlash masalasi muhim pedagogik yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Innovatsion iqtisodiyot sharoitida dizayn va muhandislik sohalari uchun kadrlar tayyorlash jarayonida loyihalash kompetensiyalarini shakllantirish talab etiladi. Ushbu maqolada loyihaviy faoliyatning nazariy asoslari, ta‘lim jarayonida loyihaviy metodlardan foydalanish usullari va dizayn-loyihalash fanining ushbu jarayondagi o‘rni tahlil qilinadi. Empirik tadqiqotlar asosida loyihaviy faoliyat metodikasining samaradorligi o‘rganilib, oliy ta‘lim muassasalarida uni takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar: oliy ta‘lim, loyihaviy ta‘lim, dizayn-loyihalash, innovatsion metodlar, muhandislik ta‘limi, kasbiy tayyorgarlik, kreativ fikrlash, loyiha menejmenti.

Аннотация. В настоящее время в системе высшего образования подготовка студентов к проектной деятельности является одним из важных педагогических направлений. В условиях инновационной экономики в процессе подготовки кадров для сфер дизайна и инженерии требуется формирование проектных компетенций. В данной статье анализируются теоретические основы проектной деятельности, методы использования проектных технологий в образовательном процессе и роль дисциплины «дизайн-проектирование» в этом процессе. На основе эмпирических исследований изучается эффективность методики проектной деятельности, а также разрабатываются рекомендации по ее совершенствованию в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: высшее образование, проектное обучение, дизайн-проектирование, инновационные методы, инженерное образование, профессиональная подготовка, креативное мышление, управление проектами.

Annotation. Nowadays, preparing students for project-based activities is one of the key pedagogical directions in the higher education system. In the context of an innovative economy, the formation of project competencies is required in the process of training specialists in the fields of design and engineering. This article analyzes the theoretical foundations of project-based activities, methods of using project-based learning in the educational process, and the role of the design-project discipline in this process. Based on empirical research, the effectiveness

of project-based methodologies is examined, and recommendations for improving their implementation in higher education institutions are developed.

Keywords: higher education, project-based learning, design-projecting, innovative methods, engineering education, professional training, creative thinking, project management.

KIRISH

Oliy ta‘lim tizimining asosiy maqsadlaridan biri — zamonaviy jamiyat va mehnat bozorining ehtiyojlariga mos keladigan, mustaqil fikrlaydigan, innovatsion va ijodiy qobiliyatga ega mutaxassislarni tayyorlashdir. Bu jarayonda loyihaviy faoliyat o‘quvchilarning kasbiy rivojlanishiga ko‘maklashuvchi muhim vositalardan biri sifatida ko‘rilmoqda. Ayniqsa, dizayn, muhandislik va texnologik ta‘lim yo‘nalishlarida loyihaviy metodlarni joriy etish talabalar bilim olish jarayonini faollashtirishga, ularning ijodiy tafakkuri va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Dizayn-loyihalash fani bugungi kunda amaliy ta‘limning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, talabalarni loyihaviy faoliyatga tayyorlashda samarali vosita hisoblanadi. Mazkur fan o‘quvchilarning konstruktiv tafakkurini shakllantirish, estetik didini o‘stirish, innovatsion texnologiyalardan foydalana olish ko‘nikmalarini rivojlantirish kabi jihatlarni o‘z ichiga oladi. Shu sababli, dizayn va loyihaviy faoliyatni ta‘lim jarayoniga integratsiya qilish orqali talabalar o‘z kelajak kasbiy faoliyatlarida yuqori natijalarga erishishlari mumkin.

ADABIYOTLAR SHARHI

Loyihaviy ta‘lim metodikasi zamonaviy pedagogik yondashuvlar ichida muhim o‘rin tutadi. Ushbu metodologiyaning rivojlanishiga dunyoning ko‘plab pedagog va psixologlari hissa qo‘shgan bo‘lib, ularning qarashlari ta‘lim jarayonini amaliyot bilan uyg‘unlashtirish zaruratini asoslab beradi.

Vigotskiyning yozishicha, o‘rganish jarayoni ijtimoiy muloqot va amaliy faoliyat bilan bog‘liq bo‘lib, insonning kognitiv rivojlanishida madaniy vositachilik muhim rol o‘ynaydi [4]. Unga ko‘ra, talabalarning kasbiy rivojlanishi loyihaviy faoliyat orqali yanada tezlashadi, chunki bu usul o‘z-o‘zini boshqarish va mustaqil fikrlashni rivojlantirishga imkon beradi.

Dewey [2] fikricha, ta‘lim – bu tajribaviy jarayon bo‘lib, talabalar bilimlarni mustaqil tadqiq qilish va amaliyotga tatbiq etish orqali o‘zlashtirishi lozim. U loyihaviy ta‘limni ilgari surar ekan, o‘quv jarayonining hayotiy muammolar bilan bog‘langan bo‘lishi ta‘lim samaradorligini oshirishini ta‘kidlaydi.

Kilpatrick [3] o‘zining “Loyihalar metodi” asarida loyihaviy yondashuvning pedagogik asoslarini shakllantirgan. Unga ko‘ra, loyihaviy ta‘lim talabalarni real muammolarni hal qilishga yo‘naltiradi, ularning mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

Thomas [5] tomonidan o‘tkazilgan tadqiqotlarda loyihaviy ta‘limning maktab va oliy ta‘lim tizimida qanday qo‘llanilishi atroflicha yoritilgan. U o‘z izlanishlarida loyiha asosidagi ta‘lim metodikasi talabalarni yanada faol va mustaqil bo‘lishga undashini isbotlaydi.

Hakkarainen [6] tomonidan olib borilgan izlanishlar shuni ko‘rsatadiki, talabalar guruh bo‘lib ishlash orqali loyihaviy yondashuvni samarali o‘zlashtiradilar. Unga ko‘ra, hamkorlikda loyihalash nafaqat kasbiy kompetensiyalarni rivojlantiradi, balki kommunikatsiya va ijodiy fikrlashni ham shakllantiradi.

Mourtos [7] dizayn va muhandislik ta‘limida dizayn fikrlash metodikasining o‘rnini tahlil qilib, bu yondashuvning talabalarga innovatsion yechimlarni ishlab chiqish imkoniyatini berishini ko‘rsatgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Bugungi kunda ta‘lim jarayonining amaliyotga yo‘naltirilganligi muhim ahamiyat kasb etmoqda. An‘anaviy ma‘ruza va nazariy mashg‘ulotlar talabalarni real hayotiy muammolarni hal qilishga yetarlicha tayyorlamasligi mumkin, shu boisdan, loyihaviy faoliyat orqali o‘rgatilgan ko‘nikmalar zamonaviy mehnat bozorida juda zarur. Ayniqsa, dizayn va loyihalash sohalarida ishlovchi mutaxassislar mijozlar ehtiyojlarini anglash, kreativ yondashuvdan foydalanish, yangi texnologiyalardan xabardor bo‘lish kabi jihatlarga ega bo‘lishlari lozim.

Bugungi kunda oliy ta‘lim tizimida talabalarining kasbiy tayyorgarligini oshirish va ularni loyihaviy faoliyatga jalb qilish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Zamonaviy dunyoda mehnat bozorining dinamikasi tez o‘zgarib borayotgani sababli talabalar nazariy bilimlarni amaliy tajriba bilan boyitishi, innovatsion yondashuvlarga ega bo‘lishi hamda loyihaviy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishi zarur. Ayniqsa, dizayn-loyihalash yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun ijodiy tafakkur, muammolarni tahlil qilish, yangi mahsulot yaratish va jamoaviy loyihalarda ishlash qobiliyatlari muhim o‘rin tutadi.

Bu borada ilg‘or xorijiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, loyihaviy yondashuv asosida o‘qitish talabalar mustaqil fikrlashini rivojlantirish, ularning innovatsion g‘oyalarini shakllantirish va amaliy ko‘nikmalarni egallashda samarali metod hisoblanadi. Shu sababli, oliy ta‘lim muassasalarida loyihaviy metodologiyani takomillashtirish va uni o‘quv jarayoniga integratsiya qilish hozirgi pedagogikaning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda.

NATIJALAR

Dizayn-loyihalash sohasi talabalarni zamonaviy texnologiyalar, kreativ yondashuv va innovatsion fikrlash bilan tanishtiruvchi fanlardan biri bo‘lib, uning o‘qitilishi jarayonida loyihaviy metodlardan foydalanishning bir qator afzalliklari mavjud:

Talabalarining mustaqil ishlash ko‘nikmalarini oshirish

An‘anaviy o‘quv tizimida talabalar ko‘proq nazariy bilimlarga urg‘u berishadi, loyihaviy ta‘lim esa ularni mustaqil qaror qabul qilishga o‘rgatadi.

Talabalar o‘z loyihalarini ishlab chiqish jarayonida real muammolarni tahlil qilishni o‘rganadilar.

Jamoaviy ish va kommunikatsiya ko‘nikmalarini rivojlantirish

Loyiha doirasida ishlash talabalar o‘rtasida fikr almashish, muloqot qilish, tashabbus ko‘rsatish va muvaffaqiyatli hamkorlik qilish kabi muhim ko‘nikmalarni shakllantiradi.

Innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish imkoniyati

Loyihalar orqali talabalar zamonaviy dasturiy ta‘minot, grafik dizayn texnologiyalari, sun‘iy intellekt asosidagi vizualizatsiya tizimlari bilan ishlash imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog‘lash

Loyihaviy ta‘lim jarayonida nazariy bilimlar real hayotiy vaziyatlar bilan uyg‘unlashtiriladi, bu esa o‘quvchilarga o‘z kasbiy faoliyatini oldindan tasavvur qilishga yordam beradi.

Mehnat bozorida talab yuqori bo‘lgan ko‘nikmalarni shakllantirish

Bugungi kunda ish beruvchilar faqat nazariy bilimlarga emas, balki real loyihalar bilan ishlash tajribasiga ham katta e‘tibor qaratishadi.

Loyihaviy yondashuv orqali o‘qigan talabalar ish topish va mehnat bozorida muvaffaqiyat qozonish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Dunyo bo‘ylab yetakchi universitetlar loyihaviy ta‘limni muvaffaqiyatli joriy etgan va bu metod talabalar uchun katta foyda keltirgan. Masalan:

MIT (Massachusetts Institute of Technology, AQSh) – muhandislik va texnologiya bo‘yicha ta‘lim jarayonini asosan loyihalar asosida olib boradi. Talabalar real sanoat muammolarini hal qilish bo‘yicha mustaqil va jamoaviy loyihalar ustida ishlaydilar.

Stanford University (AQSh) – dizayn va muhandislik ta‘limida Design Thinking metodologiyasini qo‘llaydi, bu esa talabalarni innovatsion yondashuvga tayyorlaydi.

ETH Zurich (Shveysariya) – talabalarni fan va texnologiya sohasidagi jahon darajasidagi loyihalar ustida ishlashga yo‘naltiradi.

O‘zbekiston oliy ta‘lim muassasalari ham bu universitetlar tajribasidan foydalanib, loyihaviy metodlarni xalqaro standartlarga mos ravishda ishlab chiqish va ta‘lim jarayoniga tatbiq etishlari lozim.

XULOSA VA MUNOZARA

Maqolada olib borilgan tadqiqotlar loyihaviy faoliyat metodikasining dizayn-loyihalash fanidagi ahamiyatini ochib berish bilan birga, uning oliy ta‘lim tizimidagi samaradorligini ham isbotladi. Tadqiqot natijalari loyihaviy metodikaning ta‘lim jarayoniga integratsiyasi orqali talabalar o‘z kasbiy bilimlarini mustahkamlashlari, ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishlari mumkinligini ko‘rsatdi.

Asosiy natijalar quyidagilardan iborat:

- Loyihaviy ta‘limning talabalarning amaliy ko‘nikmalarini oshirishdagi o‘rni tasdiqlandi.
- Tadqiqot davomida dizayn-loyihalash fanini loyihaviy metod bilan o‘qitish natijasida talabalar real loyihalar bilan ishlash tajribasiga ega bo‘ldi.
- Nazariy bilimlar amaliyot bilan uyg‘unlashtirilib, innovatsion fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalari rivojlantirildi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 6-apreldagi “Oliy ta‘lim tizimini modernizatsiya qilish chora-tadbirlari” qarori.

2. Dewey J. (2016). *Democracy and Education*. New York: Macmillan.
3. Kilpatrick W. H. (2011). *The Project Method*. New York: Teachers College Press.
4. Vygotsky L. S. (2018). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
5. Thomas J. W. (2010). *A Review of Research on Project-Based Learning*. Buck Institute for Education.
6. Hakkarainen K. (2019). Collaborative Learning in Project-Based Education. *Journal of Learning and Instruction*, 19(1), 1-10.
7. Mourtos N. (2018). Design Thinking in Engineering Education. *International Journal of Engineering Education*, 34(3), 720-732.